

Ks. Jan Pietrzykowski: [Recenzja] Ks. Stanisław Zimniak SDB, *Dusza Wybrana*". Salezjański rodowód Kardynała Augusta Hlonda Prymasa Polski, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa-Rzym 2003, ss. 125.

Autor prezentowanej książki jest pracownikiem naukowym Salezjańskiego Instytutu Historii w Rzymie, sekretarzem Associazione Cultori Storia Salesiana i członkiem redakcji półrocznika „Ricerche Storiche Salesiane”. Od lat, jak sam przyznaje, zajmuje się dziejami Towarzystwa Salezjańskiego w Europie północno – środkowej. Wyniki jego badań zaowocowały licznymi publikacjami, tak w postaci książek, jak i artykułów. Do ważniejszych należą: *Don Pietro Tirone superiore dell' ispetoria Austro-Ungarica (1911-1919)*, „Ricerche Storiche Salesiane” 9 (1990) nr 2, s. 295-346; *Salesiani nella Mitteleuropa. Preistoria e storia della provincia Austro-Ungarica della Societa di S. Francesco di Sales (1868 ca – 1919)*, LAS Roma 1997, ss. 477. *Osterreich begegnet Don Bosco „dem Vater, Lehrer und Freund der Jugebd”*, LAS Roma 2003, ss. 128. Ks. Zimniak jest także współautorem i redaktorem książki *Il cardinale August J. Hlond. Primate di Polonia (1881-1948). Note sul operato apostolico*, LAS Roma 1999, ss. 129. Opublikował ponadto on szereg artykułów poświęconych działalności salezjanów w Europie północno – środkowej. Recenzowana książka nie wykracza poza zainteresowania autora, zarówno jeśli chodzi o czas.

Jubileusze są często okazją do przypomnienia historii instytucji, świętych bądź wybitnych ludzi. Ks. Zimniak zaangażował się w obchody pięćdziesiątej rocznicy śmierci prymasa Polski kard. Augusta Hlonda¹. Wygłaszał referaty na sympozjach w Poznaniu (11-12 XII 1998, Towarzystwo Chrystusowe), Rzymie (20 V 1999, Salezjański Instytut Historyczny i Instytut Polski w Rzymie), Łodzi (23 X 1999, WSD Towarzystwo Salezjańskie) oraz brał udział w „rozmowach niedokończonych” nadawanych z bazyliki Serca Jezusowego w Warszawie przez katolickie Radio Maryja. Owocem tych przygotowań i wystąpień była książka *„Dusza Wybrana”. Rys salezjańskich korzeni myślenia i działania Kardynała Augusta Hlonda Prymasa Polski (1881-1948)*, Rzym-Warszawa 2000 ss. 170. Ze względu na zbyt liczne błędy – głównie literowe – autor zdecydował się na drugie wydanie, poprawione i uzupełnione, choć pod nieco zmienionym tytułem.

Prezentowana książka została opracowana na podstawie niezwykle bogatego materiału źródłowego zgromadzonego w archiwach salezjańskich: centralnym w Rzymie, inspektorialnych (w Wiedniu, Krakowie, Monachium, Warszawie), domów zakonnych (w Przemyślu, Ljubljanie – Rakowiku, Wiedniu, Wurzburgu),

¹ Po śmierci ks. Stanisława Kosińskiego SDB (1923-1991) – twórcy cennego i ogromnego zbioru Heta Hlondiana i ks. Artura Słomki SDB (1906-1991), wielkiego entuzjasty prymasa Hlonda, niektórzy polscy salezjanie obawiali się czy postać wspaniałego „zakonnika w purpurze” nie zniknie z pamięci współczesnych pokoleń. Jednak o aktualnym i ciągłym zainteresowaniu tą Osobą świadczą sympozja, proces kanoniczny, pomniki, popiersia, tablice pamiątkowe oraz publikacje, a ostatnia książka ks. Zimniaka to potwierdza.

archiwach diecezjalnych (w Krakowie, Przemyślu, Wiedniu) oraz Archiwum Państwowym Ministerstwa Kultu w Wiedniu.

Czytelnik zachwyci się tak zaprezentowanym aparatem naukowym, który jest wprost pionierski dla polskiego odbiorcy. Dotyczy to zasadniczo materiałów zgromadzonych w archiwach niemieckojęzycznych, szczególnie wiedeńskich. Na uwagę zasługuje też bogata literatura obcojęzyczna i polska w formie pozycji książkowych, artykułów naukowych oraz publikacji prasowych..

Część wstępna pracy to: wykaz skrótów, przedmowa, wprowadzenie, stan badań, „gratia supponit naturam”. Zasadnicza treść książki została zaprezentowana w pierwszej części obejmującej siedem rozdziałów i zakończenie. Autor zachował układ pracy z pierwszego wydania, choć w kilku przypadkach naniósł korekty stylistyczne i merytoryczne. Ponadto do relacji trzech przełożonych o ks. Hlondzie dodał świadectwo wychowanka salezjańskiego z Wiednia. W drugiej części ks. Zimniak umieścił dane biograficzne, wydarzenia upamiętniające kard. A. Hlonda, bibliografię i legendę do 42 zdjęć. W obszernej bibliografii, skoro umieścił niezbyt przyjazną prymasowi książkę autorstwa ks. F. Scholza, *Zwischen Staatsrason und Evangelium. Kardinal Hlond und die Tragodie der ostdeutschen Diozesen*, Frankfurt am Mein 1989, powinien odnotować także recenzję ks. Z. Zielińskiego, *Między rzeczywistością a legendą (Na marginesie książki F. Scholta pt. Zwische)*, „Więź”, 6 (1989), s. 73-90. Uzupełnieniem ikonograficznym i faktograficznym publikacji są 22 fotografie archiwalne przedstawiające Prymasa w poszczególnych okresach życia i pracy. Natomiast pozostałe 20 zdjęć dotyczy wydarzeń związanych ze wspomnieniem Sługi Bożego kard. Hlonda.

Autor w układzie chronologicznym ukazał salezjańską drogę ks. Augusta Hlonda od 1893 r., tj. od wstąpienia do gimnazjum w Valsalicy do nominacji w 1922 r. na administratora apostolskiego Górnego Śląska. Prowadziła one przez Piemont (Valsalice, Lombriasco, Folizzo), Rzym, Oświęcim, Kraków, Przemyśl, Lwów i Wiedeń. Czytelnik z podziwem śledzi ogromną i różnorodną pracę ks. Hlonda jako redaktora, pisarza, badacza, kaznodziei i rekoлекcjonisty, organizatora placówek salezjańskich, cenionego i lubianego przełożonego, także wielonarodowych wspólnot. Poza działalność „ściśle zakonną”, tj. rok 1922, wychodzą dane biograficzne, które autor opracował aż do 22 XI 1948 r., tj. złożenia urny z sercem Prymasa w bazylice gnieźnieńskiej. Wśród dat należało też odnotować 12 II 1946 – cofnięcie nadzwyczajnych uprawnień (z 8 VII 1945) i przyznanie nowych oraz 24 X 1946 – sprawozdanie do pap. Piusa XII o ustanowieniu administratorów apostolskich (*Le cinque Amministrazioni Apostoliche create in Polonia nell' agosto 1945*). Natomiast wydarzenia upamiętniające kard. Hlonda rozpoczynają się od pierwszej rocznicy śmierci Prymasa (22 X 1949), a kończą poświęceniem i odsłonięciem pomnika w Mysłowicach (15 VI 2002). Autor mógł też „zauważyć” bogatą wystawę, przygotowaną w 1981 r. przez ks. S. Kosińskiego SDB i prezentowaną w WSD TS w Łądzie, w Gnieźnie, Lublinie (KUL), Czerwińsku i innych miastach.

Ks. Zimniakowi należy się uznanie za opublikowanie pozycji w języku polskim. Książka wydana w 55. rocznicę śmierci kard. Hlonda prezentuje wysoki poziom edytorski (dobry papier, czytelny druk, starannie wykonane zdjęcia oraz piękna okładka). Praca jest interesująca z trzech powodów. Po pierwsze: w badanej epoce na ziemiach polskich, jak i w Europie, zachodziły bardzo ważne przemiany polityczne, społeczne, religijne, i po drugie, w tych przemianach ważną rolę pełniła rodzina Hlondów (*brat Klemens 1901-1982, koadiutor od 1923 r. i misjonarz, brał udział w powstaniach śląskich*). Trzeci, najważniejszy powód: otóż w tym okresie (1893-1922) salezjanie rozpoczęli pracę wśród młodzieży na ziemiach polskich. Dlatego prezentowana treść ma duży walor poznawczy i znacznie ubogaca naszą wiedzę historyczną, szczególnie na temat działalności wiedeńskiej ks. A. Hlonda.

Zauważono jednak kilka potknięć językowych jak: „wizytacja grzecznościowa” (s. 103) oraz brak spacji „1911 roku” (s. 78).

Jeszcze raz należy podkreślić ogromny wkład włożony przez ks. Zimniaka w dotarcie do źródeł, materiałów archiwalnych i miejsc pracy ks. Hlonda. Recenzowana książka zasługuje na uwagę nie tylko ze strony salezjanów, do których jest głównie adresowana, ale również szerokich kręgów czytelników zainteresowanych najnowszą historią Kościoła. Wymieniona pozycja będzie drogowskazem dobrego warsztatu historycznego oraz bogatym źródłem informacji dla badaczy zajmujących się problematyką początków Towarzystwa Salezjańskiego na ziemiach polskich.

Ks. Jan Pietrzykowski: [Recenzja] Waldemar Witold Żurek SDB, *Salezjańscy męczennicy Wschodu*, Lublin 2003, wydawnictwo „Jedność”, ss. 286.

Zniesienie cenzury państwowej i otwarcie granic na Wschód umożliwiło w znacznym stopniu opracowywanie i publikowanie zagadnień dotyczących losów Kościoła Katolickiego na terenach wschodnich II Rzeczypospolitej, które po roku 1945 znalazły się w granicach Związku Radzieckiego. Zachętę po podjęcia prac nad „martyrologium Wschodu” kierował kilkakrotnie do badaczy i historyków polskich także Jan Paweł II.

Ks. Waldemar Żurek nie po raz pierwszy podejmuje tematykę męczeństwa i chrześcijańskiego świadectwa składanego w minionym stuleciu. W 1998 r. ukazała się jego książka przedstawiająca losy salezjanów-duszpasterzy na Wschodzie (Jeńcy na wolności. Salezjanie na terenach byłego ZSRR po II wojnie światowej). Osobną publikację poświęcił księdzu Władysławowi Wieczorkowi, rozstrzelanemu przez Niemców: *Salezjański męczennik z Berezwecza. Ksiądz Władysław Wieczorek 1903-1942*, Lublin 2002.

Książkę *Salezjańscy męczennicy Wschodu* autor dedykował zmarłemu przedwcześnie w 2000 roku ks. Romanowi Markowi SDB, budowniczemu kościoła w Rzeszowie i pierwszemu proboszczowi parafii. Pozycja książkowa została wydana w formacie B5, na dobrym papierze i w pięknej szacie graficznej. Przedmowę